

KAN MAN UDDANNES TIL EN NY KULTUR?¹

Af dr. jur. *Verner Goldschmidt*

Generalsekretæren i den internationale organisation for samarbejde og udvikling (OECD) professor Torkil Kristensen udtalte for nylig, at det er et spørgsmål, om ikke forholdet mellem de rige og de fattige lande en dag vil komme til at optage sine mere end forholdet mellem øst og vest.² Han understregede videre, at når de fattige landes befolkninger for alvor bliver sig forholdet mellem deres lave, sociale standard og vor høje bevidst, kan det åbne farlige perspektiver, hvis vi ikke i tide søger at hjælpe dem frem til bedre levevilkår. I samme forbindelse sagde Torkil Kristensen, at Danmark har særlige forudsætninger for at yde de fattige lande hjælp, fordi vi ikke mistænkes for imperialisme, og fordi vi har et udækket behov for at løse opgaver.

Under den klassiske imperialisme strakte de rige lande hænderne ud efter de fattiges uudnyttede, materielle ressourcer og arbejdskraft samtidig med, at missionærerne satte sig for at omstille de fattige befolkninger til de riges religioner og moralopfattelser. Nu er andre ønskemål kommet i forgrunden, de rige vil hjælpe de fattige ikke blot til afværgelse af akut nød, men til at nærme sig vor levestandard ved at modtage vor industrikultur. Det er ikke bare penicillin, vaccine og tømælk, der behøves, det er også oplæring og uddannelse til en ny kultur. Det er ikke bare maskiner, tekniske anlæg og bøger, det er også forudsætningerne for at betjene og anvende disse goder og drage den fordel af dem, som vi andre har gjort, og som har skabt vor velstand. I realiteten er det, som de fattige lande beder om, ny materiel og immateriel kultur, intet mindre. Men hverken de eller vi, som skal yde, kan overskue hvad det indebærer, ja om det overhovedet er muligt. Jeg tænker ikke her på, hvad der kan nås gennem generationer, på langt sigt, men hvad der er gennemføreligt på kort sigt i vor generation.

Det forekommer mig at være uhyre vigtigt at skelne mellem indsats på kort og på langt sigt. Man overser som regel denne sondring og tror, at man indenfor en generation kan opbygge en industrikultur i vort eget billede. Det er ihvertfald sjældent, at man i første omgang nøjes med at planlægge en kulturel udbygning på de forudsætninger, som de fattige landes både unge og ældre har i deres eget samfund og dets kultur.

Inden jeg nærmere forklarer, hvad jeg mener hermed, vil jeg sige et par ord om begrebet u-land, som sikkert allerede er dukket op i læsernes tanker. På den ene side må man være enig med den internationale økonom Gunnar Myrdal i, at udviklingsland er misvisende, fordi disse fattige lande enten netop ikke er under udvikling eller også ligefrem er i tilbagegang.³ På den anden side kan „u-land“ sigte ikke blot til udviklingsland, men som den norske sociolog Dagfinn Sivertsen dystert har udtrykt det: „undergangsland“. Denne opfattelse af ordet er måske udtryk for en nødvendig, makaber realisme, som ligger på linie med det syn på sagen, som museumsinspektør Werner Jakobsen herhjemme har givet udtryk for. Det brændende spørgsmål er, om disse u-landes fattige befolkninger kan uddannes til ny kultur på kort sigt nu i vor generation. Kan befolkningen i Kambodja uddannes til nye mere effektive former for fjerkræavl, kan folk i Burma lære at dybpløje deres jord, kan afrikanerne uddannes til at desinficere deres drikkevand for blot at nævne nogle få af de aktuelle spørgsmål.

Kulturforskeren Alfred Metraux har pessimistisk svaret, at „Alle ændringer, som indføres udefra, selv når de støttes af modtagerlandets egen centralregering, uundgåeligt støder på modstand, som i styrke varierer fra land til land.“⁴ Man skulle tro, at denne modstand, som også er påpeget af mange andre, måtte indtage en central plads i enhver u-lands diskussion, men det er ingenlunde tilfældet. For vi har jo eksperterne, som symptomatisk for hele vor kultursituation er blevet de, der tænker, vurderer og handler for alt folket. Dette gælder ikke blot her hjemme hos os, men også når et fattigt folk skal uddannes til en ny og mere givende kultur. Eksperterne har med andre ord fået en yderst vigtig mission som kulturbærere. De er vor tids rejsende i industrikultur. Det er eksperterne og de overeksperter, som sender dem ud med opgaverne, som skal uddanne modtagerlandenes befolkninger til den ny kultur.

Eksperter er da netop også, hvad modtagerlandenes regeringer og repræsentanter anmoder FN om. Hvad er det da, disse eksperter kan? Dagfinn Sivertsen skriver i en nylig offentliggjort artikel, at „Hensynet til, hvad der er umiddelbart anvendeligt, mange steder kommer helt i baggrunden. Et sted forlanger de f. eks. en ekspert i isotoper, hvor modtager-institutionen mangler de nødvendige faglige forudsætninger for et samarbejde, eller en ekspert i privatøkonomi og hygiejne, hvor befolkningens hele eksistensform indebærer en planhusholdning, som er mere kompliceret, end“ – som han ondsksfuldt udtrykker det – „en dansk syltetøjsekspert kan kapere.“ Men eksperter er det altså, man vil have, og eksperter er det, man kan tilbyde, hvadenten det drejer sig om folk, der ved alt om tropesygdomme, økonomi eller brobygning.

Her er det, at etnograferne advarende understreger, at ekspertindsatsen ikke hjælper, hvis man ikke nøje er bekendt med vaner, holdninger og ideologier i mod-

tagerbefolkningen. Ikke blot må man kende det pågældende folks kultur, men også kulturens geografiske grundlag og historiske baggrund for at kulturpåvirkningen skal have udsigt til at lykkes.

Den svenske sociolog Petrini beretter om en teknisk ekspert, en europæisk ingeniør, som var tilkaldt for at lede gennemførelsen af et mindre byggeprojekt i en arabisk stat.⁵

Ingeniøren behøvede et dusin arbejdere. Hans arabiske formand, som af en eller anden grund følte sig dårligt behandlet af ham, besluttede at spille ham et puds. Han foreslog ham at rejse med til en nærliggende arabisk by og dér anmode om arbejdshjælp. Da byen ikke havde ret mange huse, foreslog formanden, at de yderligere skulle besøge nogle byer, for at man kunne være sikker på, at man virkelig fik arbejdere.

Dagen efter viste det sig, at mange hundrede personer havde indfundet sig på arbejdspladsen med adskillige familiemedlemmer og uden proviant, da man havde regnet med forplejning. Der opstod betydelige uroligheder, inden situationen kunne klares op.

Petrini påpeger, at der var to ting, som ingeniøren ikke havde tænkt på. For det første kendte han intet til den skjulte arbejdsløshed i de arabiske byer. For det andet kendte han intet til den samfundsmæssige organisation i en arabisk landsby. Selv om en landsby ser lille ud, kan indbygger-antallet være meget stort, fordi de enkelte husholdninger kan være store, dertil kommer, at slægtssammenholdet betyder meget. Foruden arbejdere fra de byer, man havde besøgt, indfandt mandlige slægtninge fra andre byer sig på arbejdspladsen. Det store behov for arbejde og indtægter havde den helt naturlige følge, at alle i slægten blev underrettet om de nye muligheder for at få arbejde.

Der er ingen tvivl om, at mange ubehagelige timer og megen skuffelse hos de arabiske arbejdere kunne have været sparet, hvis ingeniøren havde kendt lidt til den arabiske landsbyorganisation.

Megen irritation og modstand kunne også være undgået, hvis udsendte landbrugs eksperter havde ladet være med at forsøge på at lære tyrkiske bønder at fjerne store sten, som i almindelighed lå spredt på markerne. Stenene bidrog nemlig til at holde på den sparsomme fugtighed i jorden, og de stenede jorder gav bedre afgrøde end de rene og fine. Men det måtte man kende lidt til den tyrkiske bondekultur og dens geografiske forudsætninger for at forstå.⁶

Det var heller ikke nogen helt god ide at prøve at lære burmesere at pløje i dybden, for derved blev den jordskorpe gennembrudt, som ellers havde holdt vandet oppe på rismarkerne.⁷

Ved man lidt om andre folks traditioner og skikke og disses sammenhæng med

lokale, geografiske og klimatiske forhold, undgår man sådanne brølere, som bestemt ikke bidrager til at give modtagerfolket en ny kultur, som gavner den. Men det er den store fare ved teknisk ekspertise, at den gør blind for mennesker og miljø, navnlig hvis de er fremmede for eksperten, som i almindelighed ikke har lært den mest elementære etnografi eller erhvervsgeografi.

Men for at en uddannelse til en ny kultur skal kunne lykkes, er det ikke tilstrækkeligt, at man foruden faglig specialviden også kan etnografi. Navnlig ikke, hvis der er tale om den slags etnografi, som hidtil har været sat i højsædet herhjemme, og som i altovervejende grad har lagt vægten på det historiske, på at rekonstruere den såkaldt oprindelige kultur i det fremmede samfund. Man har herhjemme ikke haft meget tilovers for de såkaldte „konservesdåsekulturer“ d. v. s. de blandingskulturer, som er et resultat af den kulturpåvirkning udefra, som allerede længe har fundet sted. Men det er netop den slags kulturer, man må vide noget om, når man som ekspert kommer til et modtagerland, for det er den kultur, de lever under dér, og det er den, som man ønsker at påvirke og ændre.

Her er det, at sociologi og socialpsykologi kommer ind i billedet. Det er fag, som beskæftiger sig med gruppedannelser og med, hvordan normer og vaner opstår og udvikler sig indenfor gruppen eller med andre ord, hvordan gruppens særlige kultur opstår. Det er fag, som handler om forholdet mellem den enkelte og gruppen og om, hvorledes der opstår harmoni og spænding mellem grupper, som har forskellige normsystemer og målsætninger. Det er fag, hvis forskere beskæftiger sig med de psykiske og sociale kræfter, der skaber den ene gruppe menneskers fordomme mod den anden, og som søger efter veje, ad hvilke fordommene kan opløses og tilintetgøres.

Nu må De ikke tro, at det er min mening, at videnskaberne om menneske og samfund rummer patentløsningen, når det drejer sig om at give et modtagerland de åndelige og materielle forudsætninger for at nærme sig de rige landes levestandard. Det ville være for naivt og enkelt. Nej, det drejer sig om at give eksperter og overeksperter en videre horisont og indstillinger, som hverken ligger i deres egen kulturelle baggrund eller omfattes af deres ekspertise.

Den, som har fået forståelsen af, at al kulturkontakt og kulturformidling i virkeligheden slet og ret består i kontakt mellem mennesker, givere og modtagere, og som har bare det mest elementære kendskab til samfundsforskningen, vil – hvis han da ikke allerede pr. intuition kan fornemme det – indse, hvor skadeligt det er for kontakten, at han tjener det ti- eller tyvedobbelte af de modtagere, som han skal samarbejde med. Misundelse og jalousi fremmer ikke kontakt mellem mennesker.

Det er også yderst farligt, når kulturudviklingen ledes af eksperter, som i form af fredskorps eller for at slappe af i selskabeligt samvær med landsmænd og kolle-

ger danner større eller mindre lukkede kredse, som modtagerlandets repræsentater ikke er med i. I denne forbindelse nævner Dagfinn Sivertsen, som selv har virket som udsendt ekspert, de tendenser, som kontaktevirkomheden mod eller med ens vilje har til at følge „cocktailcirkelns baner“, som ofte er en tradition skabt af tidligere eksperter, som ikke var i stand til at stikke fingeren i jorden og lugte, hvor de var.

Sivertsen beretter, at han for nogle år siden i en landsby i Syd-Indien var vidne til en krisesituation. Prisen på ris, som arbejderne var henvist til at købe på det åbne marked, var steget, og folk, der havde lejet jorder, havde forsøgt at få deres vilkår forbedret, men var blevet truet med opsigelse. Arbejderne strejkede dels for at hæve lønnen, dels for at forhindre jordejerne i at tage jorderne fra dem, som havde lejet dem. Midt i alt dette gik eksperten så omkring – sagt med hans egne ord – „iført Gandhikjortel, med sin tillærte „hjælp til selvhjælp“-jargon og med sin præken om latriner og spindehjul.“

Nej, det er visseligen ikke gjort med at være ekspert i egen kultur. Det slår heller ikke til at have læst lidt etnografi og sociologi. Det hele drejer sig om at kunne føle og tænke udover sin egen person og kultur. Det afgørende er, at de, der skal medvirke i den store uddannelses- og udviklingsproces, som for tiden hedder u-landshjælp, kan se – først og fremmest på kort sigt – hvilke fundamentale behov modtagerfolket har og hvorledes man under hensyn til klima, kulturtradition og samfundsorganisation kan tilfredsstille disse behov. Og det kræver, at man kan se udover sin egen næse og mund. Man skal både være et fornuftigt menneske og vide noget om mennesker, samfund og kultur.

Vi har vist alle læst i aviserne om de negerianske studenters krigserklæring mod præsident Kennedys fredskorps – unge frivillige, der har forpligtet sig til at arbejde i u-lande og der dele befolkningens kår på lige fod.⁸ Jeg synes, der er god grund til at genopfriske begivenheden i denne sammenhæng. Ifølge nogle nigerianske blades oplysninger havde et af fredskorpsets kvindelige medlemmer skrevet et åbent postkort hjem, som imidlertid blev læst af folk på stedet. Der skal på kortet have stået bl. a. „Trods al vor træning var vi ikke forberedt på den elendighed og absolute primitivitet, der kendetegner levetilstandene både i byerne og ude i busklandet. Vi havde ingen ide om, hvad udvikling virkelig betød - - - alle undtagen vi bor på gaderne, laver mad på gaderne, handler på gaderne og går endog på toilettet på gaderne - - - jeg håber inderligt, at de ikke gentager Lumumba-optøjerne fra i fjor.“

Studenterne betegnede ordene som „fornærmende mod afrikanerne“ og fredskorpsets medlemmer blev stemplet som „agenter for imperialismen“. Fredskorpsets pige, som måtte give undskyldning og straks gjorde klar til hjemrejse, søgte skyndsomst tilflugt i den lokale USA-ambassade. Men et er sikkert: pigen talte sandt, når

hun skrev, at hun ikke var forberedt på og ikke havde ide om opgaven. Det er muligt, at den uheldige fredskæmper ved sit eksempel kan åbne overeksperternes øjne for, at eksperterne, inden de sendes ud, må lære noget om samfund og kultur og om at omgås fremmede. Hvis det er en konsekvens af begivenheden, kan den endnu nå at gøre gavn.

Man har herhjemme besluttet sig for at gøre en virkelig indsats i arbejdet på at hjælpe u-landene til en bedre levestandard. Man ved blot ikke hvor og hvordan. Hvad man end vælger, er det imidlertid sikkert, at det vil kunne få de ubehageligste menneskelige og politiske følger, hvis ikke de eksperter, man sender ud, har fået så megen samfundsvidenskabelig og menneskelig orientering, at de i det mindste er indstillet på at se problemerne med modtagerlandets øjne. Jeg kan i denne forbindelse ikke lade være at nævne en ernæringsekspert, som jeg for en del år siden traf under en rejse i det nordlige Vestgrønland. Eksperten ville lære den grønlandske befolkning at udnytte sælkødet bedre vitaminmæssigt bl. a. ved at spise noget af kødet rådt. Der var ikke noget, folkene på stedet hellere ville, deres forældre havde gjort det, men nu var der bare ikke tilstrækkelig mange sæler tilbage i distriktet til at det havde nogen betydning. Om oplæring i eller uddannelse til nogen ny ernæringskultur blev der ikke tale, men der blev grint en del.

Ja men kan man da ikke uddannes til en ny kultur? Er det da ikke muligt på kortere sigt at indføre en befolkning i industrikulturen på en sådan måde, at det forbedrer dens levestandard og sætter en udviklingsproces igang, som i stigende grad vil delagtiggøre det pågældende folk i industrialismens økonomiske fordele? Er det ikke muligt at gøre dette uden samtidig at dominere, genere og irritere?

Jeg er ikke i tvivl om det, hvis vel at mærke støtten og uddannelsen kan gives ud fra modtagerlandets egne forudsætninger ved at den ny kultur så at sige bygges op på den bestående.

For kort tid siden kom en dansk ingeniør Gunnar Preisler hjem efter at have arbejdet i 11 år i Sydamerika.⁹ I en periode levede og arbejdede han i staten Bahia blandt menesker, hvis kultur i det store og hele var som for 500 år siden. I et floddelta, hvor 4 floder løber ud, levede ca. 20.000 mennesker, som, da der ikke fandtes veje, roede fra sted til sted i kanoer bestående af udhulede træstammer. Deres plove, pumper og tærskeredskaber var målt med en europæisk alen yderst arbejdskrævende i forhold til udbyttet.

Selvfølgelig havde befolkningen ikke kunnet undgå berøringen med industrikulturen. Der fandtes tre påhængsmotorer – gamle og udrangerede – samt een ny til ca. 6000 kr. at købe i en by i distriktet, men der var hverken reservedele, værktøj eller mekanikere inden for rækkevidde. Preisler fik ved at se disse menneskers håbløse arbejdssituation og deres manglende forudsætninger for at skaffe sig, betjene og

vedligeholde en almindelig påhængsmotor den ide, at der måtte kunne konstrueres en mindre motor – billig og enkel – som dels kunne bruges som påhængsmotor, dels kunne benyttes i forbindelse med et sæt arbejdsredskaber f. eks. kornkværn, skovsav og en let plov.

Han udarbejdede et skitseprojekt, godkendt af teknisk sagkundskab herhjemme, som viser en så enkel motor, at man uden forudsætninger vil kunne betjene den og reparere den. Alle skruer kan ifølge projektet betjenes med de bare hænder, og tændrør og møtrikker kan klares med en nøgle, som er fastgjort til motoren. Fremstillingsomkostningerne skulle ligge omkring 1000 kr., og det skulle for de ret beskedne midler være muligt at skaffe den lokale befolkning en motor, som kan aflaste dem i en stor del af deres arbejde både til lands og til vands. Alt inden for deres egen kulturs rammer – og til tilfredsstillelse af netop de lokale behov.

Eksemplet rører ved noget af det aller vigtigste, man bør erindre, når man vil give af sin egen kultur til andre. Man må for det første finde frem til de behov hos modtagerbefolkningen, som er helt eller delvis udækkede. Og derefter må man med modtagerlandets kultur som baggrund og målestok søge at danne sig et billede af, hvilke dele af ens egen kultur, der ændret eller uændret kan indføres uden at støde an mod bestående tradition f. eks. religion, moral og ret. Er der tale om kulturelementer, som er i strid med traditionen, må man samtidig gøre en indsats for at løse konflikten.

I mange tilfælde vil det være klart i strid med modtagerlandets interesser, at eksperterne kommer rejsende med de mest fuldkomne ideer og maskiner, som de i deres ekspertise kan opvise. En udsending fra Israel berettede her for nogle måneder siden, at man i Ghana havde vist stor interesse for at studere israelske landsbysamfund, der befandt sig på forskellige stadier af Israels kulturelle og sociale opbygning. Man kunne på denne måde trin for trin følge, hvorledes man bragte udviklingen videre fra et stadium til et andet. Blev man derimod – som det ofte var sket – stillet over for den tekniske fuldkommenhed, som man kan varte op med i Moskva eller New York, følte man magtesløshed, imponerethed og forundring, uden at man havde mulighed for at lære noget, som kunne udvikle ens eget land.

Der er en anden vigtig grund til, at man fra giverlandet skal udvise den allerstørste forsigtighed med at komme rejsende med kulturgoder, som har vist sig at være særdeles egnede hjemme hos en selv. Moderne elværker, olieanlæg og militære organisationer kræver til stadighed eksperter som ledere og underordnede. Da disse som regel ikke findes i modtagerlandet, kommer de ude fra og danner alt for let en fremmed overklasse. Vil man så – som i det nære Østen og i Congo – af med den, står man med tekniske anlæg og organisationer, som man ikke i modtagerlandet har uddannelse til at klare.

Og selvom man samtidig med, at man i u-landet indfører industrikulturens tekniske frembringelser, sætter uddannelse i gang med det formål at betjene de nye hjælpemidler, vil man gang på gang opdage, at uddannelsen ikke kan følge med den tekniske opbygning. På langt sigt vil det uden tvivl være muligt at uddanne til en ny kultur, hvis åndelige og materielle sider er nogenlunde i balance. Men vi kan ikke bare disponere på langt sigt, når et fattigt land anmoder om hjælp. Vi tvinges da til at tage stilling til, hvad vi netop nu kan gøre for at sætte den ønskede kulturudvikling igang. Det gælder da om ikke at være for ambitiøs og perfektionistisk, for effektiv og utålmodig, men om at lytte og se sig frem til det mest presserende og få det nye, man giver fra sig, tilpasset og accepteret.

Hvadenten man vil kalde Grønland for et udviklingsområde eller ej, så møder vi der en række af de problemer, som jeg har nævnt i det foregående. Vi har netop her et landområde, hvor levestandarden er forholdsvis lav, og hvor forskellige dele af den åndelige og materielle kultur gennem indsats udefra er sat i hastig udvikling. Efter i halvtredserne at have sat ind med påtrængende og omfattende reformer har man nu fra både grønlandsk og dansk side ment, at det var nødvendigt at besinde sig og forsøge at finde ud af, om bestræbelserne har båret frugt. Udvalget for samfundsforskning i Grønland er ved at fremlægge resultaterne af sine forskellige undersøgelser. Og et i 1960 nedsat politisk udvalg lader for tiden nationaløkonomiske undersøgelser foretage. Det er meningen, at disse undersøgelser i forbindelse med de praktiske erfaringer, man har indhøstet særlig gennem de sidste ti år, skal danne grundlag for den indsats, man i de kommende år skal gøre i Grønland.

En ting til – mange eksperter (det bliver man ofte bare ved at komme til Grønland) har haft betydelige kontaktvanskeligheder i Grønland ikke blot på grund af sprogforskellen, men også på grund af indstillingen. Gennem flere år har man indenfor grønlandsadministrationen været klar over nødvendigheden af, at eksperterne fik indsigt i de menneskelige, samfundsmæssige og kulturelle forhold, hvorunder de skulle virke. Efter nogle gange med års mellemrum på denne måde at have prøvet at udvide eksperters og andre udsendtes horisont, er man nu gået i gang med en mere permanent ordning, hvorefter der skal gives pågældende særlige kundskaber og den indstilling, der gør dem egnede til udfra modtagerbefolkningens egne forudsætninger at uddanne den til den industrikultur, som man også i Grønland længes efter.

Jeg kan ikke se rettere end, at de, der nu skal tage stilling til, hvor og navnlig hvordan hjælpen til u-landene skal ydes, kunne have gavn af at sætte sig ind i det forkerte og det rigtige, som man har gjort, navnlig under de senere års forsøg på hastigt at ændre grønlændernes kultur mere eller mindre uden deres medvirken.

Men ikke nok med det – overeksperterne, der skal tilrettelægge og administrere indsatsen i u-landene, og de eksperter, der skal rejse ud, må sætte sig grundigt ind

i de psykologiske og sociologiske principper, som man gennem den hidtidige indsats efter mange fejl og ærgrelser er nået frem til.

I *Cultural Patterns and Technical Change* har man opstillet nogle af de vigtigste principper, som eksperterne må følge, hvis de skal kunne gøre sig håb om, at modtagerbefolkningen kan uddannes til ny kultur, som de stilles over for.¹⁰

a) Eksperterne – de kulturbærende udsendinge – læreren, den landbrugssagkyndige, sygeplejersken – må gøre sig klart, at deres egen måde at opføre sig på, deres tro og indstillinger ikke er almengyldige og de „eneste rigtige“. De må forstå, at de, ligesom det fremmede folk de møder, er produkter af tradition og af, hvad de har lært.

b) De må forstå, at modtagerbefolkningens handlemåder, tro og indstillinger for den er det rigtige, sande og selvfølgelig. Det er for den værdier og realiteter, som så at sige er blevet en del af de enkelte borgeres personlighed, noget de spontant værner om.

c) Enhver forandring, enhver ny ting, som eksperten bringer med sig, må ses fra den synsvinkel, som anlægges af de mennesker, som er genstand for den uddannende påvirkning. Det vil være klogt altid at spørge: „Hvordan ser denne nye ide eller dette nye redskab ud for dem, som direkte eller indirekte bliver berørt af forandringen?“

d) Det er vigtigt at gøre sig klart, at forandringer, som man ønsker at indføre som et sammenhængende kompleks, måske må gennemføres stykkevis og delt og i en anden form end planlagt, fordi lokale praktiske hensyn, religiøse, moralske og retlige forestillinger taler derimod.

e) Enhver forandring i en modtagerbefolkningens levevis, tro og indstillinger har en tendens til at skabe usikkerhed og disharmoni i de enkeltes tilværelse og til at fremkalde følelsesmæssige spændinger. Man må forstå, at dette kan sætte sig spor i apati, initiativløshed, irritation eller ligefrem aggressivitet overfor eksperterne og det, de repræsenterer. Det er her, vi finder de mest betydende kilder til modstanden mod at blive uddannet til det nye. Det er på dette område, man i særlig grad løber risiko for, at hele det så velmente uddannelsesforsøg munder ud i en åben konflikt, som kan få de alvorligste menneskelige og politiske konsekvenser.

f) Et folks kultur må betragtes som en levende helhed i den forstand, at ændringer af visse kulturdele eller -elementer vil have virkninger på andre.

g) Gennemførelse af forandringer, som ikke forstås og accepteres af lokalbefolkningen, opleves af den som noget fremmed, der ikke vedkommer den, noget som den ikke engagerer sig i. Derved kommer det nye ikke til at bidrage til uddannelsen af den pågældende befolkning.

Ja – det var blot nogle eksempler på principper, som må overholdes, hvis man skal gøre sig håb om, at en fattig befolkning i et u-land skal kunne uddannes til en ny kultur.

Overholdelsen af disse og mange andre vigtige principper kræver indsigt ikke blot i modtagerlandets kultur, men også i menneskelige, samfundsmæssige og kulturelle spørgsmål mere i almindelighed, sådan som man lærer dem at kende indenfor psykologi, sociologi og etnografi. Det som betyder mest er dog ikke en konkret faglig kunnen, men den indstilling, som man derved skaber hos eksperten.

Jeg tror, at vi her finder en af de største og mest uovervindelige hindringer, når det gælder at virke med til, at en fremmed befolkning uddannes til en ny kultur. Det er ikke ualmindeligt, at eksperter og andre, der virker i udviklingsområder, anklager modtagerbefolkningen for manglende ansvarsbevidsthed og samarbejdsvilje. Baggrunden derfor er som oftest kulturelt betingede fordomme, som fører til ensidig „skyldtænkning“. De bedste midler mod disse farlige onder er viden og atter viden om menneske, samfund og kultur. Vil man være til nytte for udviklingssamfundet, er det ikke nok at kunne sit fag. Det er heller ikke nok udfra en religiøs, etisk eller politisk grundindstilling at være velmenende, *man må være velvidende om det samfund, hvori det hele foregår, og den kultur, som binder det hele sammen.*

Er vi ikke her i Danmark ved at møde lignende problemer? Vore administratorer kan efterhånden komme til kort, når det gælder befolkningens tilpasning til de hastige tekniske fremskridt og internationale uddannelser.

Det er yderst begrænset, hvad vore eksperter i juridiske og økonomiske love, i naturvidenskab og teknik kender til de menneskelige og samfundsmæssige love, som er afgørende for, om befolkningen kan uddannes til den nye kultur.

¹ Foredrag holdt i Landsforeningen for Mentalhygiejne den 1. november 1961.

² Foredrag holdt i Studenterforeningen efteråret 1961.

³ Jfr. hertil og til det følgende: Sivertsen, Dagfinn: *Utviklingsland eller Undergangland*. Tidsskrift for samfunnsforskning, 2. årg., Oslo 1961, p. 201 ff.

⁴ Jfr. Metraux, Alfred: *Applied Anthropology in Government: United Nations. Anthropology To-day*. Kroeber et al., (ed.) Chicago 1955, p. 855.

⁵ Jfr. Petrini, Frank: *Landsbygdssociologi*. Stockholm 1961, p. 117 f.

⁶ Jfr. Mead, Margaret, ed.: *Cultural Patterns and Technical Change*. UNESCO. Mentor Book. N. Y. 1955, p. 186.

⁷ Jfr. Mead, Margaret, op. cit. p. 186.

⁸ Jfr. bl. a. »Krig mod fredskorps« i Politiken den 16/10 1961 og lederen i samme dagblad den 30/10 1961.

⁹ Jfr. oplysninger meddelt mig personligt af Preisler efteråret 1961.

¹⁰ Jfr. Mead, Margaret, op. cit. p. 288 ff.